

МУЗИЧНИЙ ЕПІСТОЛЯРІЙ

Яким Горак

ЛИСТИ МИХАЙЛА ГАЙВОРОНСЬКОГО ТА ЛУКИ МИШУГИ ДО СТАНІСЛАВА ЛЮДКЕВИЧА

Обох вихідців з Галичини, знайомих між собою, але таких різних за сферами діяльності – композитора Михайла Гайворонського (1892–1949) та адвоката Луку Мишугу (1887–1955) – об'єднувало те, що, після професійного сформування і початків діяльності в рідному краї на початку 20-х років ХХ століття вони емігрували на американський континент, проводили там значну суспільну працю для матеріальної підтримки українства, пропагування української музичної культури. При цьому не поривали вони контактів з рідним краєм, завжди намагалися перебувати в курсі суспільно-політичного та музичного життя свого краю і всіляко спомагали його. В тому контексті обоє в різний час листувалися зі Станіславом Людкевичем. Листування це – цікава і малознана сторінка не лише їх взаємин з чільним галицьким композитором і музичним діячем, але й контактів С. Людкевича з представниками української еміграції в Америці.

Обставини знайомства М. Гайворонського з С. Людкевичем невідомі. 1912 року після здобуття освіти і значної музичної діяльності у Заліщиках, М. Гайворонський приїхав до Львова і навчався у Вищому музичному інституті по класу скрипки (Флоріана Кребса). Директором інституту і викладачем музично-теоретичних дисциплін у той час був С. Людкевич і цілком можливо, що саме під його керівництвом М. Гайворонський проходив музично-теоретичні дисципліни. Та надовго тоді М. Гайворонський у Львові не затримався: вступлення 1914 р. до легіону Січових стрільців та участь у воєнних подіях вимушено розлучила його з містом до 1920 р.

Повернувши до Львова 1920-го, М. Гайворонський поринув у музичне життя, особливо співпрацюючи з хорами «Львівського Бояна» і «Бандуриста». Обидва колективи 1921 р. короткочасно об'єдналися, виступаючи зазвичай разом, але іноді й окремо. С. Людкевич у той час став диригентом «Бояна», а М. Гайворонський – «Бандуриста». Проте, С. Людкевич часто бував на репетиціях також «Бандуриста» і часто виступав з цим хором. За дослідженням З. Штундер, 14 жовтня 1921 року на концерті для допомоги емігрантам з Великої України під диригуванням М. Гайворонського «Львівський Боян» і «Бандурист» виконали мішаний хор С. Людкевича «Чи ми ще зійдемося знову?» (до слів Т. Шевченка)¹.

Сприяла контактам обох митців і співпраця при Музичному товаристві ім. М. Лисенка та Вищому музичному інституті. На засіданні Виділу Музичного товариства ім. М. Лисенка 8 квітня 1921 р. за присутності С. Людкевича, «прийнято до відомости, що дирекція заангажувала на професора скрипки п[ана] Гайворонського, на услів'ях як прочі професори»². Згодом, на засіданні 20 березня 1922 р., М. Гайворонського було прийнято до лав Музичного товариства ім. М. Лисенка.

¹ Штундер З. *Станіслав Людкевич. Життя і творчість*. Т. 1: 1879–1939. Львів: Бінар–2000, 2005, с. 284.

² *Книга протоколів Музичного товариства імені Миколи Лисенка* / Упоряд. Я. Горак. Тернопіль: Астон, 2014, с. 307.

Важливою ініціативою в рамках роботи при товаристві й інституті була співпраця М. Гайворонського і С. Людкевича щодо створення симфонічного оркестру при товаристві. Ще з 1920 р. С. Людкевич багато докладався до втілення цього задуму, але попри всі здійснені заходи довести справу не вдалося. С. Людкевич створює «Ініціативний комітет», до якого увійшли голова Музичного товариства ім. М. Лисенка Й. Дрималик, педагоги інституту Й. Москвичів, М. Гайворонський, О. Бокшований. За підписом комітету на початку 1923 р. у пресі появилось таке оголошення: «Гурток любителів оркестральної музики, який на сходинах дня 25 грудня 1922 р. рішив заініціювати акцію для організування симфонічної оркестри при музичнім тов[арист]ві ім. Лисенка – за відомістю і згодою Муз[ичного] Товариства – звертається отсим до всіх живучих у Львові українських оркестральних музиків і любителів симфонічної музики, які схотілиби співділати у сьому ділі морально чи матеріально, з зазивом, щоби явитися на інформативні, евентуально конститууючі сходи дни 14 січня в неділю о 11 год. В малій салі Муз[ичного] Тов[ариств]а ім. Лисенка, Шашкевича 5, III пов[ерх]»³. На цей заклик відгукнулося чимало музикантів, і вже 27 травня 1923 р відбувся перший концертний виступ оркестру під керуванням С. Людкевича, який викликав гучний розголос і найвищі похвали в рецензіях⁴.

Восени 1923 року М. Гайворонський емігрував до США і до періоду його перебування на американському континенті стосуються його листи до С. Людкевича. Серед домашнього архіву інспектора збереглися автографи п'яти листів до нього Михайла Гайворонського, які назагал охоплюють 1924–1934 роки. По роках листи розподілені нерівномірно – є по одному листові з 1924 і 1934 рр. та 3 листи з 1933 р. У монографії про М. Гайворонського В. Витвицький пише: «У видавничих та інших справах Гайворонський вів переписку з С. Людкевичем, В. Барвінським, З. Лиськом, А. Рудницьким, Я. Лопатинським та іншими. Людкевич написав і переслав Гайворонському переклад для фортепіано в чотири руки симфонії М. Вербицького»⁵. Порівняння наведеного уступу зі змістом збережених листів М. Гайворонського свідчить, що В. Витвицький був ознайомлений з тематикою коли не всіх цих листів, то бодай з окремими листами з 1933 р., де про пересилку фортепіанного перекладу увертюри М. Вербицького йдеться. Правда, жодного листа М. Гайворонського до С. Людкевича в монографії не цитується, як і загалом – прізвище С. Людкевича згадується у книзі лише принагідно й небагато разів, без вникання в фактаж взаємин двох митців.

Перший із листів, датований осінню 1924 р., написаний після оселення М. Гайворонського в Нью-Йорку. Лист, адресований С. Людкевичу та В. Барвінському, оповідає про участь автора у музичному житті української еміграції в Америці – відкриття разом зі скрипалем Р. Придаткевичем «Української консерваторії», керівництва різними музичними колективами (Українським хором, оркестром мандоліністів,

³ Оповідки. Гурток любителів. *Громадський вістник* (Львів), 1923. 5–6 січня, с. 8. Підписано: За ініціативний комітет: Й. Дрималик, д-р Ст. Людкевич, проф. О. Москвичів, М. Гайворонський, Бокшований.

⁴ Дивись: Новинки. Інавгураційний симфонічний концерт. *Діло.*, 1923/43, 30 травня, с. 3; Безкоровайний В. 3 концертної салі. Перший концерт української симфонічної оркестри Муз. Т-ва ім. Лисенка. *Діло*, 1923/46, 2 червня, с. 5.

⁵ Витвицький В. *Михайло Гайворонський: Життя і творчість* / Ред. Є Дзюпина. (Серія: «Історія української музики. Випуск 7: Дослідження»). Львів, 2001, с. 43.

струнним оркестром). Схвально відгукується М. Гайворонський і про проведення Музичним товариством ім. М. Лисенка у Львові разом з товариством «Просвіта» підготовчих курсів для хорових диригентів і навіть ділиться своїми думками і побажаннями щодо їх дальшого ведення. Курси ці провадив С. Людкевич і, за опублікованим анонсом, їх мали розпочати 5 жовтня 1924 р.⁶, однак, почали пізніше, ймовірно 15 листопада. По закінченні курсів їх учасники опублікували навіть подяку композиторові⁷.

Після цього, впродовж 1924–1932 р. не маємо документальних свідчень про взаємини митців. За дослідженням З. Штундер, як диригент М. Гайворонський у той час популяризував музику С. Людкевича в Америці. Зокрема, на Шевченківському концерті в Нью-Йорку 9 березня 1930 р. під диригентурою М. Гайворонського було виконано людкевичів гімн американських українців «Далека ти, а близька нам...». А в червні 1934 р. під його керівництвом був виконаний один із симфонічних творів композитора⁸.

Активізувалося епістолярне спілкування у 1933–1934 рр. Чотири листи того часу – від 9 жовтня 1933 р., 30 листопада 1933 р., 11 грудня 1933 р. та 20 січня 1934 р. – висвітлюють про активний творчий діалог. На прохання М. Гайворонського, як свідчить лист від 9 жовтня 1933 р., С. Людкевич надіслав йому низку своїх творів, деякі з них М. Гайворонський транскрибує для фортепіано і струнних з наміром виконання струнним оркестром під своїм керівництвом. Деякі твори («Присяга Батави», «Стрілецьку рапсодію», здійснену С. Людкевичем транскрипцію для фортепіано в 4 руки увертюри М. Вербицького Ре мажор) український митець в Америці має намір виконати в оригінальному складі. Автор листів заохочує також С. Людкевича до опрацювання стрілецьких пісень з розрахунком на виконання обробок в Америці, редагування деяких обробок народних пісень («Пою коня при Дунаї», «Зелена ліщина»). Особливий інтерес для М. Гайворонського становить опрацювання С. Людкевичем (інструментовка і написана вставна дія) опери С. Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм», над яким львівський композитор у той час працював: він готується інформувати про її появу американську українську пресу, обіцяє поцікавитися можливістю публікації. Невідомо чи вийшло щось з цих ініціатив – за дослідженням З. Штундер, редакцію С. Людкевич завершив тільки 1935 р., а листування уривається з роком 1934-тим. М. Гайворонський інформує також в листах і про свою творчість: зокрема про написання музики до п'єси Л. Лісевича та Р. Купчинського зі стрілецького життя «Залізна Острога», про видання збірника власних композицій «Полісся».

М. Гайворонський постійно підтримував зв'язок з українськими музичними інституціями у Львові. Зі створенням 1934 р. Союзу Українських Професійних Музик (СУПРОМ), він цікавиться можливістю вступу до цієї організації. Як повідомляє звіт про засідання Ради СУПРОМу 10 вересня 1936 р., Р. Савицький надіслав М. Гайворонському умови вступу у спілку⁹, а на засіданні Ради СУПРОМу 26 вересня

⁶ Оповідки. На прохання філії Просвіти ім. Т. Шевченка. *Діло*. 1924. № 209. 20 вересня. С. 4.

⁷ Оповідки. Подяка Вп. п. Д-рови С. Людкевичови. *Діло*. 1925. № 7. 11 січня. С. 4.

⁸ Штундер З. *Станіслав Людкевич. Життя і творчість*. Т. 1: 1879–1939. С. 340, 361.

⁹ Книга протоколів Союзу Українських Професійних Музик у Львові // *Союз Українських Професійних Музик у Львові: Матеріали і документи* / Ред.-упоряд. В. Сивохи́п, Р. Стельмащук. Львів, 1997. С. 100.

1936 р. був обраний членом цієї організації¹⁰. С. Людкевич, який від початку заснування СУПРОМу був діяльним його членом (очільником Музикознавчої комісії), був присутній на обох засіданнях. Коли 1937 р. йшла справа про викупом митрополитом А. Шептицьким у видавця В. Ідзіковського авторських прав на твори Миколи Лисенка, СУПРОМ на засіданні 8 червня 1937 р. на внесок В. Балтаровича вирішив «звернутися до п. Гайворонського, щоб він провів акцію серед земляків у Америці для викупна творів М. Лисенка у Ідзіковського»¹¹. Організація акції передбачала, очевидно, збір коштів. Невідомо, чи і з яким успіхом була та акція М. Гайворонським організована, але такий лист було відіслано СУПРОМом, про що звітувалося на засіданні спілки 21 жовтня 1937 р.

М. Гайворонський дописував до друкованого органу СУПРОМу – журналу «Українська музика». Зокрема, 1938 р. у журналі він опублікував свої статті «Всього потрохи» (№ 9–10) та «Музичне життя в Америці» (№ 7–8). У першій з них, до речі, автор дав принагідно оцінку С. Людкевичу: «У нас на першому місці із наших передових композиторів, що не жалують свого часу й інвенції на обрібку, чи й обнову наших давніших творів, стоїть д-р Людкевич»¹². Інформації про видання творів М. Гайворонського в Америці, відгуки на них з'являються в журналі.

Після 1934 р. у взаєминах відбулося якесь похолодання, можливо, спричинене незанимаючими ближче образою чи конфліктом зі сторони М. Гайворонського. Це відобразилося в листі українського діяча в Америці до Філарета Колесси 26 листопада 1937 р., в якому автор листа дуже неприязно, в негативних тонах відгукується про С. Людкевича: «Краще нам творити нааціональну музику, чим цуратися свого і бути прогноєм для всякої інтернаціональної голоти. Не вирадирують нас ні Людкевичі, ні різні ласки! Чи запримітили Ви, як частонько Людкевич вирадирував імя автора стріл[ецької] пісні «Їхав стрілець на війноньку». Та я радий, що він оминув моє імя, чим малоби воно паленіти над брудною рукою цього пана. Вмію я любити, але ж і вмію я також і ненавидіти, «брудні душі» всяких панів як цей, погано занечищують воздух. 35 літ він там спинює зріст нашої музики. Це кара Божа – ці чираки на нашому організмі!»¹³. З огляду на усесторонню діяльність С. Людкевича у музичній культурі Галичини того часу слова ці цілком безпідставні.

1939 р. М. Гайворонський видав у Жовкві окремим виданням «Канти з Почаївського «Богогласника» – збірку 19 обробок для мішаного (9), однорідного (10) хорів із названої пам'ятки, виданої 1792 р. На цю збірку С. Людкевич у газеті «Діло» (1939, № 114, 21 травня) відгукнувся короткою заміткою «З нових видань. Канти із Почаївського Богогласника», в якій так охарактеризував композиторську роботу М. Гайворонського з цим матеріалом: «Композитор М. Гайворонський, який в останньому часі чимраз глибше старається вдуматись у музичні можливості обробки українських народних пісень, старався і тут в міру можливості збагатити в музичній обробці примітивну тональну основу – головню контрапунктичним переставлянням

¹⁰ Книга протоколів Союзу Українських Професійних Музик у Львові. С. 102.

¹¹ Там само, с. 112.

¹² Гайворонський М. Всього потрохи // *Українська музика.*, 1938 / 9–10. С. 169.

¹³ Колесса К. Листування Михайла Гайворонського і Філарета Колесси. *Записки Наукового товариства імені Шевченка. Том ССXXXII: Праці Музикознавчої комісії.* Львів: НТШ, 1996. С. 312.

голосів, а також імітацією тем – менше в чисто гармонічній суті, якої він не зважується модернізувати, щоб не змінити первісного обличчя. Але все ж збірка при великій недостатці у нас доброї церковної музичної популярної літератури, з одного, та при великому попиті на неї, з другого боку, повинна зробити в нашому культурному житті добру послугу»¹⁴. У листі до Філарета Колесси від 26 червня 1939 р. М. Гайворонський коментує: «Читав критику доктора Людкевича на мої Канти. Холодна вона і непривітна»¹⁵. Відгук М. Гайворонського на загалом позитивний людкевичів відгук позначений упередженістю, незрозумілою неприхильністю.

На концерті 11 червня 1939 р. у учениця Вищого музичного інституту скрипалька Леся Деркач виконувала скрипкову «Сонатину» М. Гайворонського, видану на той час 1938 р. у Нью-Йорку у видавництві «Українська музична Накладня». У концерті ученицею виконувався також і твір С. Людкевича («Тихий спомин» – авторська транскрипція однойменного фортепіанного твору). Меланія Байлова – концертмейстер юної скрипальки на концерті – згодом згадувала: «Під час одної з проб до концерту в малій салі Лисенка посходилися всі наші музики – д-р Людкевич, В. Барвінський, Нестор Нижанківський, Кудрик, Москвичів – дуже цікаві на новий твір Гайворонського. [...] Всі вони уважно слухали, переглядали, Нестор ще сам перегравав і загальна оцінка нового твору була дуже позитивна»¹⁶. Ця позитивна оцінка твору відобразилася в рецензіях на твір З. Лиська (в «Українській музиці», 1938, № 9–10) та і на виступ скрипальки – В. Барвінського¹⁷. С. Людкевич також короткою заміткою «Вечір скрипкових творів Лесі Деркач», опублікованій в «Ділі» (1939, № 135 за 16 червня), де дав загальну характеристику гри скрипальки, але без огляду виконуваних творів. Ймовірно, інформація про успіх виконання «Сонатини» дійшла до М. Гайворонського: в листі до Ф. Колесси від 16 червня 1939 р. він ділиться з адресатом думкою про надання для виконання Л. Деркач іншого свого твору: «Коломийку (на скрипку із фортепіаном) чи не датиб нам малій Лесі Деркачівні? В її руках наша праця жити буде»,¹⁸ – читаємо в листі. Щодо майбутньої виконавської діяльності Лесі Деркач і місця української музики в її репертуарі – слова М. Гайворонського стали пророчими.

Після 1939 р. і до кінця життя М. Гайворонського 1949 р. не виявлено фактів його контактів з С. Людкевичем.

Постать Луки Теодоровича Мишуги – племінника європейської слави співака Олександра Мишуги, українського журналіста, редактора, юриста, державного і громадського життя – опрацьована в українській науці дивовижно мало: по суті, інформація про нього обмежується тільки довідниковими виданнями¹⁹. В середовищі української еміграції в США діяч вшанований фундаментальним збірником

¹⁴ Людкевич С. З нових видань. Канти із Почаївського Богогласника. В кн.: *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи.* / Упоряд., редакція, переклади, примітки З. Штундер. Т. 2. Львів: Видавництво М.П. Коць, 2000. С. 252.

¹⁵ Колесса К. Листування Михайла Гайворонського і Філарета Колесси. С. 319.

¹⁶ Цитує за: Витвицький В. *Михайло Гайворонський: Життя і творчість.* С. 123

¹⁷ Барвінський В. Леся Деркач (вечір скрипкових творів). *Жінка*, 1939 / 13–14. С. 7.

¹⁸ Колесса К. Листування Михайла Гайворонського і Філарета Колесси. С. 320.

¹⁹ Романюк М. Мишуга Лука // *Українська журналістика в іменах: Матеріали для енциклопедичного словника* / За ред. М. М. Романюка. Вип. 1. Львів, 1994. С. 127–129.

багатого і різностороннього матеріалу «Лука Мишуга», який 1973 року видано у Нью-Йорку під редактуванням Антіна Драгана²⁰. В українському музикознавстві діяча найчастіше згадують у зв'язку з постаттю і діяльністю Олександра Мишуги, як автора масштабних і цікавих спогадів про співака під назвою «Під опікою мого Стрия».

У домашньому архіві С. Людкевич збереглися 6 листів Л. Мишуги до композитора (2 листи з 1929 р., 3 листи – з 1930 і 1 лист з 1938 років), які хоч і не охоплюють всього хронологічного відтинку їх взаємин, але є вагомим і цінним першоджерелом для їх висвітлення. Вводячи через пропоновану публікацію ці листи до наукового обігу, спробуємо синтезувати картину їх взаємин.

Народився Лука Мишуга у Новому Виткові 3 жовтня 1887 р. З дитинства виростав під опікою Олександра Мишуги, тим більше, що рано лишився без матері. При фінансовій допомозі співака Лука закінчив в 1906 р. школу у Львові. Опісля проживав у Києві, де співак на той час викладав у Музично-драматичній школі Миколи Лисенка. Там мав нагоду познайомитися з М. Лисенком. У спогадах про стрийка Л. Мишуга згадує про розмови співака з композитором. Р. Придаткевич писав у спогадах про Л. Мишугу: «Д-р Мишуга оповідав мені про Лисенкове аналізування творів Ф. Колесси та його обурення з приводу деяких мелодій та гармоній у творах Ст. Людкевича, якому найбільше в розмовах про українську музику «діставалося»²¹.

Відтак до 1911 р. Л. Мишуга студював право у Віденському університеті і здобув там звання доктора правничих наук. Відбував судову практику у Львові, а адвокатську – у відомого правника д-ра Короля Жовкві. Десь на той час припадає їх знайомство зі С. Людкевичем. Дату їх знайомства документує опублікований 3. Штундер лист О. Мишуги до С. Людкевича від 7 вересня 1912 р. У ньому обговорюється справа прийняття Олександри Любич Парахоняк у клас О. Мишуги – тоді педагога співу у Варшавській консерваторії. В кінці листа співак пише так: «Я дуже тішусь Вашим ближчим знайомством, бо Лука мені розказував про Ваш труд і жертви для нашого суспільства багато»²². Отже, вже на момент написання листа знайомство відбулося.

1912 р. О. Мишуга пожертвував 10000 корон для стипендії учням Вищого музичного інституту у Львові. Співак жертвував кошти за умови, що стипендія тоді мала б почати функціонувати, коли «патріоти та мельомани» додадуть до пожертв ще 10000 і з процентів загальної суми буде виплачуватися учням, які навчаються вокалу. Справою зайнялося Музичне товариство ім. М. Лисенка, яке посприяло меценатству співака. На засіданні 17 листопада 1912 р. С. Людкевич офіційно за засіданні керуючого виділу оголосив про пожертву співака.

Другу частину планованої суми (9000) додав Л. Мишуга. Про це говориться у протоколі засідання Виділу Музичного товариства імені Лисенка 8 грудня 1913 р.: «П[ан] проф[есор] В. Шухевич повідомляє, що п[ан] Д[октор] Лука Мишуга зложив

²⁰ Лука Мишуга : Збірник / зредагував А. Драган. Джерзі-Сіті – Нью-Йорк: Свобода, 1973. 357 с.

²¹ Придаткевич Р. Д-р Лука Мишуга і українська музика в Америці. В кн. *Лука Мишуга: Збірник*. С. 191.

²² Штундер З. *Станіслав Людкевич. Життя і творчість*. Т. 1: 1879–1939. С. 238.

дальших 9000 К[орон] на стипендію О. Мишуги, так що фонд сей виносить вже 20000 К[орон] і є зложений на книжочці «Красього Союзу Кредит[ового]» ч[исло] 3762»²³. На засіданні 29 грудня 1913 року було «ухвалено виготовити акт фундаційний і упрощено до того п[ана] Доктора М. Волошина»²⁴.

У домашньому архіві родини Колессів зберігається окрема канцелярська книга з обліком видачі стипендії О. Мишуги за всі роки її виплати. Книга починається фундаційним актом, підписаним у Львові 15 березня 1914 року Варварою Літинською як свідком, Стефаном Федаком та Михайлом Волошином. Документ фіксує проведення процедури виплати стипендії і контролю за цим процесом. Параграф 3 документа гласить: «Наділений(а) підмогою стипендійною має зобов'язатись, що дійшовши до самостійного артистичного становиска, зверне побрані гроші Музичному Товариству ім. М. Лисенка нараз, або в ратах, визначених Виділом Муз[ичного] Тов[ариства] ім. М. Лисенка, а дальше: що ставши самостійним (-ю-) артистом (-кою-), возьме що найменше раз в рік участь в концертї висше згаданого Товариства, зглядно на зазив Товариства в театральній виставі, урядженій українським театром, або в якім-небудь концертї, уряджуванім українськими Товариствами у Львові і то лишень за зворотом звичайних коштів подорожи». Параграф сьомий нормує участь співака і його родини у виборі стипендіата: «Надавати стипендию буде Виділ Муз[ичного] Тов[ариства] ім. М. Лисенка у Львові і порозумію з В[исоко]П[оважаним] Паном Олександром Мишугою, а коли би сей не хотїв, або не міг сего доконати, з його братаничем Др. Лукою Мишугою, а наколиби і сей не міг сего доконати самостійно Виділ муз[ичного] Тов[ариства] ім. М. Лисенка у Львові». Від часу початку функціонування стипендії О. Мишуги, Л. Мишуга ще за життя свого стрія був представником інтересів співака і контактував з Музичним товариством, повідомляючи, переважно листовно, своє рішення щодо обраного стипендіата. Це ілюструють протоколи засідання Виділу товариства від 30 серпня і 18 вересня 1917 року та 8 червня 1921 року.

Згадана книга обліку стипендій висвітлює участь Л. Мишуги у процесі. Зокрема, на стипендію 1917 року було 17 претендентів (серед них: Михайло Голинський, Роман Придаткевич, Володимира Божейко, Софія Колодій, Олександра Парахоняк, Роман Любінецький). «По переведеній дискусії – говорить запис у книзі – над повисшими поданнями рішено віднести ся листовно до Д-ра Луки Мишуги, братанича фондатора (який по причині воєнних подій не може порозуміти ся з Виділом) з просьбою о надіслане пропозиції що до кандидатів на стипендию з тим додатком, що після гадки Виділу з поміж кандидатів заслуженими в першій мірі на узгляднення пп. Алекс. Парахоняківна, Володимира Божейківна і Софія Колодійвна». До книги вкладений окремо такий лист – відповідь Луки Мишуги, адресована голові Товариства Йосифу Дрималикові:

«24 /9 17.

Високо Поважані Пане Раднику!

²³ Книга протоколів Музичного товариства імені Миколи Лисенка. С. 220.

²⁴ Там само, с. 223.

В виду сего, що тільки одна з петенток може бути наділена стипендією думаю, що Хвальний Виділ Т[оварист]ва згодить ся надати ту стипендію п. Олександрі Парахоняківній як се було й в інтенції Іменника стипендії.

Решту процентів з послідних трох літ прошу ужити на запомогу скарбової належитости.

З повним поважаням

Л. Мишуга».

По смерті співака Виділ Музичного товариства, оголошуючи конкурс, раз-у-раз узгоджував вибір стипендіата з Лукою Мишугою. Стипендія виплачувалася впродовж всього часу існування інституту (до 1939 року). Серед стипендіатів були визначні співаки: Олександра Любич-Парахоняк (1917, 1918 рр.), Зеновія Косоноцька (1922 і 1923), Василь Матіяш (1932–1934), Юрій Шухевич (1932–1935), Ольга Антонович (1935–1938), Софія Гавришук (1936–1938), Лев Рейнарлович (1937–1938), Мирослав Антонович (1937–1938).

З початком Першої світової війни Л. Мишугу не взяли до австрійської армії через слабе фізичне здоров'я. Але він 1915 р вступив добровольцем у лави УСС і проходив службу на Волині, беручи там участь у розвитку шкільництва. Після розпаду Австро-Угорщини він заснував у Володимирі-Волинському Українську раду, яка оголосила прилучення Волині до Української держави. Цьому епізодові свого життя Л. Мишуга при святить спогади під назвою «На Волині».

З Волині повернувся Л. Мишуга до Галичини. В роки національно-визвольних змагань він був членом Державного комісаріату у Радехові, а 1919 р. – приділений від уряду ЗУНР пресовим референтом до Генерального Штабу Симона Петлюри, що перебував тоді у Кам'янці-Подільському. У час походу українських військ на Київ Л. Мишуга став літописцем цих подій у брошурі «Похід українських військ на Київ». З цих років починається інтенсивна журналістська діяльність Мишуги, яка втілилася, зокрема, у публікаціях в органі ЗУНР «Український прапор», а також в стрілецькому часописі «Стрілець», що виходив на Великій Україні. У названих виданнях з'являються його розвідки на правничі теми («Які тепер суди в Україні», «Державна адміністрація на Україні» та інші) та історичного характеру (праця про Карпатську Україну 1919–1920 років).

В грудні 1919 р. Л. Мишуга виїхав з урядом ЗУНР під керівництвом Євгена Петрушевича до Відня і там до 1921 р. виконував державні завдання як секретар Костя Левицького в дипломатичній місії до Риги та в місії Осипа Назарука – під час поїздки до Копенгагена на переговори з Литвиновим. Того ж 1921 р. діяч був висланий до Вашингтону, де існувала українська місія на чолі з Лонгином Цегельським, і там розгорнув діяльність (низка поїздок, виступів, збору пожертв) на придбання фондів для екзильного (того, що перебуває у вигнанні) Західно-українського уряду. Л. Мишуга жертвовно доклався до цієї роботи (багато виступав на зборах, віче) і в сумі було зібрано коло 140 000 доларів.

У США діяч долучився до інтенсивної діяльності низки організацій українців Америки. Насамперед, це Український Народний Союз – найбільша і найстарша організація українців США, заснована в Пенсильванії ще 1894 року з головним осідком в Джерсі-Сіті. Організація вела інтенсивну популяризаційну, видавничу

проукраїнську роботу, серед іншого – видавало книжки. Друкованим органом організації була українська газета «Свобода». 1926 р. Л. Мишуга став співредактором газети і виступав у ній з дописами як журналіст. Згодом, в 30-х роках, опублікував тут серію статей «Шевченко і жінка», англословну брошуру «Україна і Американська Демократія». Діяч брав участь у монументальних виданнях організації – «Пропам'ятна Книга, видана з нагоди сорокалітнього ювілею Українського Народного Союзу» (1936), «Ювілейний альманах УНС» (1944), збірник «Україна у вільному світі» (1954).

Український Народний Союз був співзасновником і членом низки надпартійних об'єднань і громадсько-політичних організацій. Зокрема, 1922 року на основі Союзу виникло «Об'єднання українських організацій Америки» – суспільно-політична організація, створена 1922 р. у Філадельфії з метою проведення заходів до визнання української державності, надання матеріальної допомоги українцям. Об'єднання інформувало про українське життя, видавало книжки про Україну англійською мовою, збирало кошти (коло пів, організувало конгреси американських українців. У 1924–1939 роках у США Л. Мишуга займав пост генерального секретаря Об'єднання українських організацій в Америці. Це об'єднання збило коло півмільйона доларів на українську визвольну боротьбу.

В той час до Л. Мишуги як очільника «Об'єднання» неодноразово звертався С. Людкевич у справах з фінансовою підтримкою різних сторін діяльності Музичного товариства імені Лисенка. Так, на засіданні виділу Музичного товариства ім. Лисенка 16 лютого 1924 р. обговорювалося питання про повернення Л. Мишугі грошей, які той дав на закупівлю для Товариства концертного фортепіано фірми Безендорфер для Товариства²⁵.

За дослідженням З. Штундер, в 1929–1930 р. С. Людкевич звертався до Л. Мишуги з проханням фінансової підтримки створеного симфонічного оркестру при Музичному товаристві ім. М. Лисенка²⁶. У відповідь Л. Мишуга пересилає грошові перекази, про що повідомляється в пресі²⁷. Тематика листів діяча до С. Людкевича з 1929 і 1930 років групується довкола пересилки Л. Мишугою від імені «Об'єднання...» 50 доларів на розвиток оркестру при Музичному товаристві. Листи свідчать про якісь непорозуміння при пересилці: спочатку С. Людкевич з деякою образою сприйняв бажання Мишуги вислати гроші, потім непорозуміння сталися через Земельний Банк, через який гроші пересилалися і, за недоглядом, надіслані 1929 р. були фактично отримані композитором аж в 1930 р. 1930 р. Л. Мишуга ще досилав на потреби оркестру 25 доларів.

Ще одна важлива справа, яка і відображена в листах Л. Мишуги тих років – це справа видання у Львові книжки про Олександра Мишугу. Український діяч в Америці прямим текстом у листах говорить про розрахунок у тій справі на допомогу С. Людкевича. За листом від 1 листопада 1929 р., він просив композитора написати спогад про Олександра Мишугу, а в листах 1930 року доповідається, аби той не забув про

²⁵ Книга протоколів Музичного товариства імені Миколи Лисенка. С. 21.

²⁶ Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість. Т. 1: (1879–1939). С. 330.

²⁷ Оповідки. Муз. Тов.-во ім. М. Лисенка у Львові. Діло, 1926/205, 16 вересня. С. 4.

видання «пропам'ятної» книжки. Для полагодження деталей видавництва звернувся до Івана Німчука та журналіста Олександра Боднаревича. Лист до С. Людкевича від 13 червня 1938 р. вказує, що кошти на видання були надіслані ще 1933 р., але до 1938 року справа не зрушилася, що викликало обурення Л. Мишуги. Книжка вийшла друком у Львові 1938 року під назвою «Олександр Мишуга – мистець і людина». Книга, попри багатий мемуарний матеріал, мала велику цінність і як художній артефакт: обкладинки оформляв художник Микола Бутович, у книзі поміщено портрет О. Мишуги роботи Миколи Івасюка. У книзі були опубліковані стаття С. Людкевича «Олександр Мишуга як артист і вчитель співу», а також розлогі спогади Луки Мишуги про свого стрийка під заголовком «Під опікою мого стрія».

У протоколі засідання Виділу Музичного товариства ім. М. Лисенка 30 червня 1938 р. вказується: «Д[окто]р Людкевич порушує справу фонду пок[ійного] М. Зазуляка, а саме суми 250\$ пересланих до Муз[ичного] Т[овари]ства за нотне видавництво, яке ургує п[ан] Лука Мишуга. П[ан] Голова і п[ан] Скарбник вияснює ту справу. Д[окто]р Людкевич передає письмо п[ана] Л. Мишуги до диспозиції Виділу, а Виділ рішає відписати на це письмо»²⁸. «Фонд Михайла Зозуляка» – це фонд концертного співака-баритона родом з Галичини, який 1912 р. виїхав до Америки і там помер 1936 р., заповівши частину грошей зі своїх концертів Товариству ім. Лисенка. Кошти були віддані Товариством на видавничу справу, яка завдяки цьому трохи активізувалася. Як свідчить наведена цитата з протоколу, Л. Мишуга орієнтувався у видавничих справах Товариства ім. Лисенка і наполягав («ургував») на діяльності нотного видавництва при товаристві.

«Об'єднання українських організацій Америки» перестало існувати 1940 р., після створення Українського Конгресового Комітету, який перейняв його функції і в роботі якого Л. Мишуга теж брав участь. Цей комітет – надпартійна організація українців діаспори у США, що представляє її інтереси перед суспільністю та владою США і є членом Світового Конгресу Українців – була створена 1940 року у Вашингтоні. У роки II Світової війни організація не здобула підтримки, а почала активніше діяти лише у роки холодної війни. Наслідком його діяльності стало між іншим створення українських радіослужб «Голосу Америки» та «Радіо Свобода».

Л. Мишуга у роки II світової війни був співтворцем «Злученого українського американського допомогового комітету» (ЗУАДАК), створеного 1944 р. Конгресом Українців Америки, а з 1953 р. був його головою (з 1953), членом виділу НТШ у США. Він тісно контактував з низкою українських музикантів, які виїхали туди з Галичини та Великої України і розгортали діяльність: Михайло Гайворонський, Роман Придаткевич, Олександр Кошиць та ін. Помагав розкрутитися Гайворонському як композитору, сприяв Р. Придаткевичу в організації і розвитку Товариства Приятелів Української Музики в Нью-Йорку.

Пропоновані листи М. Гайворонського та Л. Мишуги до С. Людкевича публікуємо вперше, в повному обсязі, зі збереженням всіх особливостей лексики, правопису, синтаксису оригіналів. Авторські підкреслення в тексті зберігаємо. Скорочення слів розкриваємо у квадратних дужках.

²⁸ Книга протоколів Музичного товариства ім. Миколи Лисенка. С. 414.

Листи Михайла Гайворонського до Станіслава Людкевича

№ 1

(до Василя Барвінського і Станіслава Людкевича)

Н[ью]Йорк, 3/Х 1924

Високоповажаний Пп. директори!

З найбільшою приємністю прийняв я повідомлення, що Ви – достойні Панове взяли за діло: курс дірегентів²⁹. Мені ходило, щоби справа не взяла небажаний оборот і з діла – якому я прикладаю велике значіння – не вийшло – нічо. – Маючи до Вас все повне довіря я і не звертався посередно думаючи: Ви найкраще поведете справу. –

Мої найдорощі пп[анове] директори – прошу зважити: десятки літ минають із нашого віку, правда: до праці у нас мало рук, і багато причин ізза яких наша генерація небогатьома словами залишилася в історії нашої – спеціально: галицької музики. – Історія все строга і безсердечна. Судилася доля – усі недостачі нашого муз[ичного] життя квантитативно – малими одиницями – заповнювати. – Думаю: Вам будуть старші літа миліші – наколи побачите і на полі виховання дір[еге]нтів багаті висліди Вашої доцільної праці.

Я на чужині добуваю і науку і досвід; безпосередно не можу Вам – бодай вчасти помагати – і тому я і радію і вдячний Вам, достойні панове, що Ви взяли за працю – яку я собі поставив в програму мого життя. –

Ціль гарна – а висліди Вашої праці будуть багаті. З приємністю скажете колись молодшим від нас: ми зробили отсе – а тепер на вас черга.

Прошу прийняти від мене вислів правдивого поважання і привязання.

Ваш Гайворонський

P.S.

Може і чули: на спілку в чотирох заложили ту муз[ичну] школу. Назвали ю на европ[ейський] спосіб велико: Укр[аїнська] Консерваторія³⁰. В Америці так називають музичні студії. Учнів чимраз більше і небаром треба буде нам ще нових учит[ельських] сил. За їми ми і розглядаємося.

Я маю також Укр[аїнський] хор³¹ (70 спів[аків]) – а вишкіл голосів проводить п. Павловський із Києва.

²⁹ З 5 жовтня 1924 р. у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка у Львові вперше проводилися курси диригентів, влаштовані інститутом спільно з товариством «Просвіта». Курси проводив С. Людкевич. Дивись публікації: Оповідки. На прохання філії Просвіти ім. Т. Шевченка... *Діло*, 1924/209, 20 вересня. С. 4.; Оповідки. Подяка Вп. П. Д-рови С. Людкевичови. *Діло*, 1925/7, 11 січня. С. 4. Згодом такі курси регулярно проводилися в інституті і кількість педагогів на них збільшилася.

³⁰ 1924 р. М. Гайворонський разом зі скрипалем Романом Придаткевичем заснували у Нью-Йорку Український музичний інститут, де М. Гайворонський працював довгі роки професором.

³¹ Йдеться, мабуть, про Український хор ім. М. Леонтовича. Крім нього, М. Гайворонський, за дослідженням М. Бурбана, «зумів об'єднати українські хори, що функціонували недалеко від Нью-Йорка [...] Під його керівництвом була створена організація «Українські з'єднані хори», членами якої стали п'ятдесят хорів, поділених на округи [...]» (Бурбан М. *Українські хори та диригенти* : Монографія. Вид. 2-ге, випр., доповн. Дрогобич: Посвіт, 2007. С. 237).

Праця йде гарно і небаром виступимо на концертах. В програмі маю концерти не тільки «святочні»: 1 листопада, Злуки України, Шевченка – а і концерти спеціально посвячені творам наших композиторів. Від В[исоко]п[оважаного] д[октор]ра Людкевича я дістав його твори – а Вас, В[исоко]п[оважаний] п[ане] директор, цею дорогою дуже прошу о сольо- і хороспіви. Із доходу з таких концертів призначується заплату пп[анам] композиторам.

На недалеку буччину: незле буде для Вас побачити ще трохи світа – і до дому привести і гарні спомини (і пару центів).

Ранче я не писав, бо весь час був дуже занятий працею на далекій провінції – і не хотів Вас турбувати.

Пишучи це письмо – вірю, що Ваше відношення – високодостойні пп[анове] директори на далі буде привітливе і щире.

Від Р. Придаткевича³² і других наших учителів передаю шириий привіт.

Високопов[ажаний] Збір Учит[ельський] Муз[ичного] Інституту і Управу Муз[ичного] Тов[ариства] ім. Лисенка щиро вітаю – та прошу ласкаво повідомити мене як йде у Вас праця.

Скоро поможемо здібним а бідним учням.

МГ.

Що до курсу:

1. Я думав, щоби «св. Юр» дав приміщення в дяківській бурсі курсістам. Якщоби відмовив (ех! Таж справа дірігентів здорово обходить нашу Церков) то просити Управу Бурс, щоб дали дах над головою і ложку теплої страви (Про курс дір[ігентів] написа я в часописи і зазиваю прийти з допомогою. Інституція – яка піде Вам на руку не пожалує).

2. Курсистів варта повести на деякі концерти і оперу, підготовавши їх і опісля передискутувати

3. У програмі здається забуто про емісію голосу.

4. Не зле булоб порушити у рефераті справу: ціхи мелъод[ичні] і ритмічні і значіння та краса укр[аїнської] нар[одної] музики.

5. З курсу винесуть дірігенти також певний свіцко-церковний репертуар.

6. Прийде черга подумати про видавництво і про Союз Укр[аїнських] Хорів.

7. Треба незабувати і про Волинь, Підляшшя, Холмщину.

Отсі думки насунулися мені після прочитання Вашої програми – а поданої мені В[исоко]п[оважаним] п[аном] дир[ектором] Яновом.

Моя і Консерваторська адреса:

М. Наувороньскы

27E 7th Str.

New York

City

³² Роман Придаткевич (1895–1980) – скрипаль-віртуоз, композитор, педагог, музикознавець, музичний діяч, дійсний член НТШ, випускник Вищого музичного інституту у Львові (клас Є. Перфецького). У 1913–1915 р. навчався у Віденській музичній академії (клас Ю. Сверстки і О. Шевчика), з 1922 – відбував студії майстерності гри на скрипці Г. Готесмана у Відні та Р. Герцера і К. Флеша у Берліні. 1923 р. емігрував до США.

Львівський меморіальний музей Станіслава Людкевича (далі –ЛММСЛ). – Автограф, рукопис чорним чорнилом на двох аркушах (27,8x21, 5) На одному аркуші текст міститься тільки з однієї сторони, на другому – з обох. З обох сторін другого аркуша у верхньому лівому ід тексту кутку автором листа проставлена пагінація. Обидва аркуші з двома поздовжніми і одним поперечним згином..

№ 2

9 жовтня 1933 Петерсон

Дорогі Пане Доктор:

Дістав від Вас ноти (писані і друковані). Дякую Вам дуже і вибачте за клопоти. Постараюся відвдячитися. Як «повіє» добром то зможу виконати може навіть і рапсодію³³.

Покищо працюю зі Смичковою оркестрою. Приходиться інструментувати підходжі (наші) композиції. – Гляджу за Лисенковими фортепяновими і скрипковими творами. Якби у Вас було – то я радо відкуплю.

З хорами тепер «дав собі спокій», вони за багато потребують праці. – Не можу, нема сил на Сизифою працю (в мене). – Через це й не беруся. – Рівень-же тутешніх наших хорів низький (Не так хорів – я мав сказати – як дірігентів в більшості).

Я б радо взяв від Вас «Наймита»³⁴ – та лежавби він в мене невикористаний.

Цікаво – чи Збірник на мужеський хор – який мали Ви редагувати – чи вийшов.

Мені треба біографічних даних про Вас і про Вербицького. Якщо моглиб Ви мені дати – то прошу. Також прошу Вас переробити на мішаний хор «Пою коня при Дунаю» і «Ліщина-ліщина» – популярно. Веселі легкі хорові і сольові композиції малиби ту великий збут.

Кінчу на цей раз – остаю все Ваш

М. Гайворонський

P.S. Пять долярів посилаю на покриття довгу і оплати посилки. Луць³⁵ кланяється Вам.

– Автограф, рукопис чорним чорнилом з обох сторін пожовклого аркуша (25,1x19,8 см) Аркуш з двома поздовжніми і одним поперечним згином. З листом зберігся розпечатаний конверт (9,2x17 см), адресований С.Людкевичу англійською мовою до Львова на Вищий музичний інститут (Шашкевича,5).Із зовнішньої сторони (де містяться адреси) урваний кусок паперу (мабуть, разом з маркою). На зворотній стороні конверта 6 печаток – 4 круглі, 2 – еліптичні. Дві круглі печатки фіолетовим чорнилом, решта – чорним. Під печатками внизу – запис олівцем рукою С. Людкевича: «Ліщинський Кадецька 2 А / П».

³³ Йдеться про «Стрілецьку рапсодію» С. Людкевича для симфонічного оркестру.

³⁴ На текст поезії І. Франка «Наймит» хорові твори створили Нестор Нижанківський і Станіслав Людкевич. 28 травня 1933 р. на т. зв. Франківській академії, що відбулася з нагоди відкриття надмогильного пам'ятника Поетові на Личаківському цвинтарі у Львові, вперше було виконано хор на цей текст Н. Нижанківського. Ймовірно про твір Н. Нижанківського йдеться в даному уступі. Створення С. Людкевичем на той текст кантати у трьох частинах для мішаного хору у супроводі оркестру датується 1940–1941 (див.: Штундер З. *Станіслав Людкевич. Життя і творчість*. Том II: 1939–1979. Львів: Місіонер, 2009. С. 259, 335).

³⁵ Мовиться про Луку Мишугу (1887–1956) – українського юриста, журналіста і громадського діяча, племінника співака Олександра Мишуги.

№ 3

30 листопада 1933 Петерсон

Дорогі Пане Доктор

Дістав Ваш лист, думаю про що Ви пишете і буду із Луцем говорити.

Перше пишу новинку до часописі про «Поширеного Запорожця» (про Вашу працю і про видання).

Друге: буду із книгарем говорити і він замовить в книгарні 30–50 примірників (я так думаю). Очевидно я не ручу за книгара, бо вони (книгарі) все мають «свою» думку, – а чимбільше дати їм опусту тим більший у них ентузіазм до продажі.

Біда у тому: тепер ту (як чую) організується українська опера (розумій малоросійсько-жидівське св...) і у їх програмі опера «Мазепа» (Чайковського) і «Запорожець за Дунаєм» (із вставкою: балет на дворі у Султана) – так і оголошують в часописі. І от – саме це готове забити бідного Запорожця. –

Та перебули ми татарщину – та й цю біду перенесем. –

Інструментації Запорожця треба. Не оминуть klavier-auszug-у (він все придасться).

Теж до балету дати відповідні пояснення.

Мене знаглили і я вислав Желізну Острогу³⁶, думаючи – що певно вона перше опиниться у Ваших руках.

Треба було зробити фортепяновий витяг, теж треба було ударяки вмістити і увертюру – та я не мав часу. Цікаво що з нею там буде Хтось (як раз щоб це Ви) там може «припасує» її до сцени.

Веду (ту) Смичкову оркестру цього року – а що у ній різнородний елемент то для неї мушу мати достосований матеріал. Треба мені Лисенкової Суїти (Форт[епіанної]) і Вашої перерібки Вербицького Д-дур сімфонії (радше: увертюри)³⁷ на 4 руки (форт[епіано]). Зверну сейчас кошта – а дуже прошу Вас, дорогі Пане Доктор, мені це вислати.

Я знова до Вас напишу скоро. Подам Вам думку Луця і книгаря. Пока – кланяюся Вам і остаю з правдивою пошаною все Ваш

Гайворонський

ЛММСЛ. – Автограф, рукопис чорним чорнилом з обох сторін поживлого аркуша (27,7x21, 5 см) з одним поперечним і двома поздовжними згинами. З листом зберігся розпечатаний конверт (9,5x16,8 см), адресований англійською і польською мовою С. Людкевичу до Львова на Вищий музичний інститут (Шашкевича, 5). На титульній стороні конверта дві марки – одна прямокутна малинового, друга – кругла фіолетового кольорів. З лівого боку конверт затертий і заплямлений фіолетовим кольором (чорнилом).

³⁶ «Залізна Острога» – музична комедія зі стрілецького життя за п'єсою Л. Лісевича та Р. Купчинського, лібрето Р. Купчинського. До цієї п'єси М. Гайворонський написав музику 1933 року, а прем'єра відбулася 7 червня 1934 р. у Заліщиках силами театру ім. Тобілевича.

³⁷ Переклад цього твору М. Вербицького для фортепіано в чотири руки був зроблений С. Людкевичем ще 1912 року. Про надіслання перекладу М. Гайворонському, рівно ж як і епістолярне спілкування М. Гайворонського з С. Людкевичем згадує у монографії про М. Гайворонського В. Витвицький (Витвицький В. *Михайло Гайворонський. Життя і творчість* // Ред. Є Дзюпина. (Серія: Історія української музики. Вип. 7: Дослідження) Львів, 2001. С. 43..

№ 4

11 грудня 1933 Paterson

Дорогі Пане Доктор

Говорив я із тут[ешніми] книгарями про видання Вашого опрацювання Зап[орожця] за Дунаєм – Піде він ту добре, наколи Ви злагодите так:

1) не в партитурі а осібні голоси оркестрових інструментів.

2) фортепяний супровід, як directingstimme.

Ходить о те – щоби тут[ешнім] музикантам не завдавати труда переписування партій. – Ваш Запорожець піде добре наколи Ви його так видасте.

Прошу ласкаво мати це на увазі – бо воно оплатиться.

Друге діло:

Я (зглядно мої приятелі) фінансують видання моїх деяких композицій³⁸. – Видаю в Жовкві а Вас прошу дуже взяти на себе справу коректи.

Наколи згодитеся мені у цьому допомогти буду вдячний і за труд заплачу.

Луць (Мишуга) Вас вітає і дякує за прекрасну статтю про його стрійка³⁹.

Трете діло:

Прошу Вас (під секретом) опрацювати дві або три будь котрі стрілецькі пісні на Soprano Solo. Наколи напишете – то я попрошу не печатати і нікому не давати їх – ту відспівається на спеціальному концерті і за них Вам гарно заплатимо.

На усе прошу ласкавої Вашої відповіді. – Щиро Вас здоровлю. і остаю все Ваш
Гайворонський

ЛММСЛ. – Автограф чорним чорнилом з двох боків пожовклого аркуша (27,7x21, 4 см) зі слідами двох поздовжніх та одного поперечного згинів. З листом зберігся розпечатаний конверт, адресований С. Людкевичу англійською та польською мовами до Львова на Вищий музичний інститут (Шашкевича,5). Зверху лицевої сторони конверта, ближче до правого кутка з папером вирвана марка. Зліва лицьова сторона конверту затерта фіолетовим і малиновим кольором.

№ 5

20 / I 1934 Петерсон

Високопов[ажаний] Пан Доктор

Я просив о Верб[ицького] Симфонію на 4 руки, бо радби щоби її заграли. – Знаєте: яка у нас посуха на форт[епіанні] твори. На смичкову оркестру не думаю її переробляти, бо в пляні у мене є заграти її так – як Ви її опрацювали на симфонічну оркестру.

Суїту Лисенка хочу переглянути, можливо що її опрацюю на фортепян і смики.

Лагоджу тепер 4 Ваші кусники: Заколисна пісня, Баркароля (Пісня без слів), Чабарашки і Пісня до Сходу Сонця⁴⁰ – на смичкову оркестру і фортепян соло.

³⁸ Очевидно, йдеться про збірку композицій на теми народних пісень «Полісся», опубліковану 1933 р.

³⁹ Йдеться про статтю С. Людкевича «Олександр Мишуга як артист і вчитель співу», яка була в 1938 р. опублікована у збірнику «О. Мишуга – мистець і людина».

⁴⁰ Йдеться, скрипкову п'єсу «Чабарашка», фортепянну п'єсу «Пісня до схід сонця». Під «Заколисною піснею» йдеться, очевидно, про солоспів «Спи, дитинко моя» (до слів П. Карманського), бо твір з поданою М. Гайворонським назвою у С. Людкевича невідомий. Під

Хорові Ваші твори для тут[ешніх] наших хорів затяжкі.

...Присягу Батави⁴¹ належалоб переробити на мішаний хор і обнизити, бо мужеських хорів ту два-три.

Лісевич⁴² недослівно передав мою просьбу, – шкода що не дав Вам прочитати мого листа. – Я написав музику до Остроги – та то ще не кінець, бо при пробах робиться деякі зміни, дещо викидається, дещо, викидається, дещо переставляється, дещо повтаряється і дещо додається. Не мав я часу вписати тільки ударяки, а все буде скінчене, очевидно не всюди я зробив форт[епіанний] витяг. Подекуди. – До такої роботи хто будь не годиться. – (Теж із форт[епіанним] витягом).

Працю яку я мав скінчити за ½ року – прийшлося мені заокруглити і сейчас вислати. Вислав і жду вістки: чи піде вона. – Не силувався я і «не садився». – Праця вийшла легко, навіть з гумором (у мене), – а що з нею буде – то інше питання.

Я Вас, дорогі Пане Доктор, перепрошую – бо може Луць Вам докучив – або що. Прошу ласкаво простити.

За прислані ноти я вишлю належитість і буду вдячний за сольоспіви (Стр[ілецькі] пісні). Треба нам ту веселих (охочих) і бядьорих пісень і пішлиби вони (Сольоспіви). Попит є.

Напишу лист до Василян щоби вони післали Вам усе до переглянення, послідну пробу (чи як воно називається).

Писали що печатають і вже щось мені висилали, 2 місяці воно в дорозі, покищо.

Кінчу. Кланяюсь Вам. Ваш Гайворонський.

P.S. За усе я прошу рахунка, який із вдячністю вирівнаю. Числити на пол[овину] марки, бо доляр тепер паний.

ЛММСЛ. – Автограф чорним чорнилом з двох сторін пожовклого аркуша (27,7x21,3 см) з слідами двох поздовжніх згинів. З листом зберігся розпечатаний конверт (10, 5x приблизно 23,7 см), адресований С. Людкевичу англійською мовою до Львова на Вищий музичний інститут (Шашкевича, 5). Конверт з надірваними і скрученими з обох боків краями. У верхньому правому куті лицевій стороні 3 марки і вручну намальована олівцем трилистова рослина. Адрес Гайворонському у верхньому лівому куті покритий коричневими плямим, чорне чорнило, яким писано адресу Людкевича, змазане.

Баркаролою йдеться мабуть, про «Українську баркаролу» – вокальний твір С. Людкевича до слів В. Пачовського, написаний 1908 р. Фортепіанна партія цього твору перероблена автором в окремий фортепіанний твір під назвою «Пісня без слів».

⁴¹ «Присяга Батави» – чоловічий хор з супроводом фортепіано С. Людкевича до слів В. Пачовського. Твір написаний і виданий літографічним способом 1913 р.

⁴² Луць Лісевич (справжнє прізвище Лесь Лісовий, 1894–1962) – український театральний і громадський діяч, актор, балетмейстер, журналіст, письменник, драматург, педагог, вояк УСС. Родом з Галичини, але згодом емігрував у США, де й помер. Разом з А. Курдидиком – автор п'єси «Залізна Острога», музику до якої написав М. Гайворонський.

Листи Луки Мишуги до Станіслава Людкевича

№1

Jersey City, N.J.

3 січня 1929

Високоповажаний Пане Директор:

Вашого цінного листа в справі \$50 на оркестру я одержав і поправді кажучи не можу порозуміти. Ходить о це, щоби Ви одержали \$ 50 на оркестру⁴³. Це я приобіцяв Вам зробити й виконав.

Об'єднання⁴⁴ вислало \$50 через Земельний Банк. Всі посилки посилаємо в той спосіб до краю. Об'єднання проголошує ті посилки й зробило це й тим разом. Не вислало одначе тоді, коли проголосило, а пізніше. А це річ зрозуміла, бо в Об'єднанню працюють люде «забездурно», а що праці доволі, то часами є проволока.

Коли отже брати головно добру справу під увагу, то вона на нічім не втратила. А це на мою думку рішаюче. Колиж Ви чуетесь чимсь діткнені (а я рішучо не знаю чим), так будь ласка звернути \$50 Земельному банку на моє імя чи Об'єднання, а гроші підуть іншою дорогою на оркестру чи яку іншу ціль. Я не думав «купувати» за \$50 від Вас якісь зобов'язання супроти мене чи пам'яті покійного Стрия, коли брати під увагу книжку, яку задумую видати⁴⁵. Бож і так Ви тих грошей не брали для себе. Я Вас просив як доброго знакомого та нашого славного композитора й музика допомогти мені видати книжку, яка на мою думку для Вас не менше цікава як і для мене. А Ви знова просили мене поперти справу, яка Вам особливо дорога. От і все. Чи є тут над чим спорити? Думаю, що Ви В[исоко]П[оважаний] Пане Директор взяли справу трохи за горячо, або я Вас не порозумів, або Ви мене. Вірю одначе, що оце письмо вирівнає непорозуміння, якщо воно зайшло.

Бажаю Вам з Новим Роком всього добра й дальших успіхів у Вашій так цінній праці та остаю

з глибоким поважанням

Л. Мишуга

ЛММСЛ – Машинопис на друкарській машинці з чорною стрічкою з обох сторін пожовклого аркуша паперу (27,7x21,5 см) – бланку української газети «Svoboda», що виходила в Нью-Йорку. В кінці листа – власноручний підпис чорним чорнилом.

⁴³ Йдеться про симфонічний оркестр при Музичному товаристві ім. М. Лисенка, який був організований С. Людкевичем 1923 року. За вказівкою З. Штундер (Штундер З. *Станіслав Людкевич. Життя і творчість*. Том 1 (1879–1939). С. 330), в 1929–30 рр. С. Людкевич звертався до Л. Мишуги з проханням фінансової підтримки оркестру.

⁴⁴ Йдеться про Об'єднання українських організацій Америки – суспільно-політичну організацію, створену 1922 р. у Філадельфії з метою проведення заходів до визнання української державності, надання матеріальної допомоги українцям. Організація вела широке інформування про життя українців виданнями англійською мовою, збирало кошти, організовувало конгреси американських українців. Лука Мишуга був секретарем цієї організації з 1923–1924 року. Об'єднання проіснувало до 1940 року.

⁴⁵ Тут і в інших листах Л. Мишуги йдеться про книгу, яка була опублікована 1938 р.: *Олександр Мишуга – мистець і людина. Збірник статей і матеріалів*. Львів, 1938. 206 с. У цій книзі була опублікована стаття С. Людкевича «Олександр Мишуга як артист і вчитель співу».

№ 2

Jersey City, N.J.
1 листопада 1929.

Високоповажаний Пане Професор!

Думаю, що Ви одержали \$50 на оркестру. Значить, я виконав своє зобов'язання скорше ніж Ви й я в те сумнівалися. Дуже рад, що так склалося.

А тепер дуже Вас прошу не забути про спомин про пок[ійного] Стрия. Як рівнож дуже вдячний, коли напишете про це до Менцінського та до Микиши⁴⁶ з Великої України. Добре би було мати голос котрогось з польських музиків. Памятайте на це, коли Ваша ласка. А при нагоді поговоріть про це все з д-ром Німчуком⁴⁷.

Пересилаю Вам від себе і т[овариша] Гайворонського щирий привіт та остаю

З глибоким поважанням

Л. Мишуга

ЛММСЛ. – Машинопис на друкарській машинці з однієї сторони пожовклого аркуша – бланку української газети «Свобода» (27,7x21,6 см). В кінці листа власноручний підпис чорним чорнилом. З другої сторони аркуша напис олівцем, мабуть, рукою С. Людкевича українською мовою якоїсь адреси.

№ 3

Jersey City, N.J.
4 лютого 1930

Високоповажаний пане Директор:

В справі тих незасних \$50, про які я до Вас так давно не писав, в яких аж доперва тепер не знаю, чи Ви їх одержали, подаю таке вияснення:

Доперва перед двома днями, коли переводив я контролю висилок до краю з рамени Обеднання, зауважив я, що касієр Т. Грицей грошей в готівці не вислав, а передав Земельному Банкови якусь там претенсію до стягнення з тим, щоби з цієї претенсії виплатив на Ваші руки \$50. Таке саме сталося і з іншими посилками.

З посвідок Земельного Банку бачу, що він ще досі не стягнув цілої претенсії, тому й досі не знаю чи Вам виплачено тих \$50, які я зложив сейчас по своїм повороті з Європи. Прикра це історія, але сталося. Бачите самі, як треба бути осторожним в найменших подробицях. Про те все довідався я тільки шойно тепер при контролі.

⁴⁶ Йдеться про Михайла Микишу (1885–1971) – українського співака (тенора), учня О. Мишуги. З С. Людкевичем М. Микиша познайомився влітку 1913 р., коли приїздив до Львова і виступав на урочистій академії до 40-ліття творчої діяльності Івана Франка. Виступав на сценах Києва, Харкова, Москви. З 1946 р. – професор Київської консерваторії. Народний артист України. В 1960 р. С. Людкевич опублікував про М. Микишу статтю «Шовковий тенор» (До 75-річчя від дня народження М.В. Микиши).

⁴⁷ Іван Німчук (1891–1956) – громадський діяч у Галичині, доктор філології, дійсний член НТШ, редактор ряду українських видань. Навчався у бучацькій та Станіславській гімназіях, в університетах Львова та Відня. З 1925 р. жив у Львові, в 1935–1939 р. – головний редактор часопису «Діло», член ЦК УНДО. 1939–41 р. заарештований більшовиками, перебував у луб'янській тюрмі. Після війни емігрував на американський континент, де й помер у Едмонтоні. Автор праць з історії і культури. Багато виступав як мистецький критик на шпальтах преси, в т.ч. є автором ряду рецензій про музичне життя, про концерти, організовані Вищим Музичним Інститутом.

Тому не дивуйтеся, що жертва була проголошена, а Ви її не одержали. Касієр надужив довіря і ужив грошей на полагодження своїх бізнесів. Шкоди тут одначе не буде ніякої, бо я гроші стягну, якщо їх Земельний Банк ще не виплатив. Зате на слідуєчий місяць старатисяму роздобути ще \$25 і вислати Вам на ту саму ціль.

Маємо неприємности оба й оба невинуваті.

Пересиляю щирий привіт та остаю з глибокою пошаною

Л. Мишуга

ЛММСЛ. – Машинопис на друкарській машинці з однієї сторони пожовклого аркуша – бланку української газети «Свобода» (27,7x21,6 см). В кінці листа власноручний підпис чорним чорнилом. На другій стороні аркуша олівцем рукою Людкевича підрахунок у стовпчик.

№ 4

Jersey City, N.J.
17 березня 1930

Високоповажаний Пане Директор!

В залученню пересиляю амер[иканський] експ[ертний] чек на \$25 як дальший даток на оркестру. Думаю, що справа з \$50, які Ви мали вже так давно одержати через Земельний Банк, хиба вже покінчена. Прикро мені дуже, що так сталося, але тут не моя вина.

Дуже Вас прошу памятати за справу з виданням пропамятної книжки про покійного Стрия.

Щиро Вас здоровлю та остаю з глибокою пошаною

Л. Мишуга

ЛММСЛ. – Машинопис на друкарській машинці з однієї сторони пожовклого аркуша – бланку української газети «Свобода» (27,7x21,6 см). В кінці листа власноручний підпис чорним чорнилом.

№ 5

Jersey City, N.J.
5 квітня 1930

Високоповажаний Пане Директор!

Доперва вчора одержав я письмо від Земельного Банку, в яким мене повідомляють, що вони не одержали тої посилки, в якій було \$50 для Вас на оркестру. І доперва тепер знаю, що сталося. Та тут розходиться о більшу суму і це потягне довше, заки я її стягну. Тому висилаю Вам осібно \$50 з тим, що колиб Вам Банк хотів щераз виплатити, то Ви заявіть, що Ви вже гроші одержали. Інакше я мусів би два рази платити. Перше вислав я Вам \$25, а тепер \$50. Значить маєте разом на оркестру \$ 75.

Вибачайте за неприємности, та я їх маю більше, як самі бачите.

Здоровлю Вас усім добром та остаю з глибокою пошаною

Л. Мишуга

ЛММСЛ. – Машинопис на друкарській машинці з однієї сторони пожовклого аркуша – бланку української газети «Свобода» (27,7x21,6 см). В кінці листа власноручний підпис чорним чорнилом.

№ 6⁴⁸

Jersey City, N.J

13 червня 1938

Високоповажаний Пане Професоре!

Дуже зрадів, як дістав Вашого ділового листа, чи там Вашу картку. Пригадалися давні часи, а навіть наш більярд у Народній Гостинниці! Киньте коли трохи ширшим словом, а зробіте добре діло, бо я таких новин і слів потребую дуже багато.

Посилаю Вам письмо, яке вяснить цілу справу і допоможе Вам її розв'язати. Дайте знати, як полагоджено справу. А що є зо стипендійним фондом по Пок[ійному] Стрию Олександрі⁴⁹? Чи нічого вже не остало?

З Пропамятною Книгою по Пок[ійному] Стрию діються такі скандальні речі, яких я розумом ніяк поняти не можу. Гроші вислав тому 5 років. Казав за усю працю заплатити. Від нікого ласки не бажав. Казав писати достойно. Не натягати. А як нема відповідного матеріялу не друкувати. Хотів зробити те, в що я вірив. Бо приглядаючись теперішнім артистам, і тут в Америці, і то великим, бачу, що це за дрянь. І доперва бачу Покійного у всій його величі як митця, правдивого слугу мистецтва, яке було для нього усім. Мене збирає нераз така лють, що не знаю, щоб я зробив Боднарівчеві⁵⁰ за його плюгаве поступовання. Я довірив д-рові Німчукові, бо знав його як солідну людину. Тому з дива не виходжу, що це сталося і як це все розуміти. Розвідайте, будь ласка, бо це скандал, великий скандал!

Здорові були! Киньте добрим словом!

ЛММСЛ. – Машинопис на друкарській машинці з однієї сторони пожовклого аркуша – бланку української газети «Свобода» (27,7x21,6 см).

⁴⁸ Ймовірно, цей лист бу зачитаний С. Людкевичем на засіданні виділу Музичного товариства ім. М. Лисенка і переданий до діловодства Товариства. Дивись: *Книга протоколів Музичного товариства ім. Миколи Лисенка*. С. 414.

⁴⁹ Стипендія ім. Олександра Мишуги була заснована самим співаком 1912 р., коли він пожертвував 10000 корон для стипендії учням Вищого Музичного Інституту у Львові. Сума була доповнена ще 10000 і покладена у банк. Відсотки суми становили стипендію ім. О. Мишуги для учнів-співаків, яку щорічно присуджував Виділ Музичного Товариства ім. Лисенка.

⁵⁰ Йдеться про Осипа Боднарівича (1895–1944) – українського журналіста та громадського діяча. Випускник Бережанської гімназії і Львівського університету. У 1927–1928 р. очолював Спілку української націоналістичної молоді і видавав її друкований орган –місячник «Смолоскип». Працював у редакції щоденника «Новий час». В 1934–38 – редактор двотижневика «Назустріч». Також займався редагуванням календарів та альманахів-річників часопису «Діло» та товариства «Просвіта». Разом з І. Німчуком видавав книгу про О. Мишугу. Під час німецької окупації редагував газети «Львівські щоденні вісті», «Львівські вісті», ініціював заснування газети «Наші дні», яка виходила 1941–1944 рр. Автор низки статей у названих часописах.